

איך אוהבים אדמה? כיתות י'-י"ב

רקע:

החיבור העמוק לאדמה, ודרכו, העמקת האהבה לארץ, הוא אחד העניינים המהותיים ביותר שאנחנו מבקשים ללמוד ממורשתו המיוחדת של גוש קטיף. דרך יישוב האדמה ועיבודה, פיתוח טכניקות חקלאיות פורצות דרך ועמל יומיומי, הלך ונרקם בגוש קשר יוצא דופן לאדמת המקום.

ככל שניטיב להבין אותו, נעמיק מצד אחד את ההבנה לגודל השכר והקריעה שחוו תושבי הגוש בהילקח מהם חלקת האדמה שלהם, ובו זמנית, נבקש לשאוב השראה מההיכרות הקרובה וממידת האהבה לאדמת המקום ולאדמת הארץ, ולהחיל אותה גם על אדמת המקום שלנו, ומתוכה, על הארץ כולה.

פתיחה:

נחלק לכל זוג תלמידים שיר שעוסק בקשר בין אדם לאדמה-
רשימת שירים: אמא אדמה, אדמה- אהוד מנור, בן אדמה, ילדי האדמה, מתוך למוד פני הקרקע למדנו לדעת את גופנו שלנו- רבקה מרים.
במידה ויש אפשרות להאזין לשיר, נזמין את התלמידים גם להאזין לנו.
נבקש מהתלמידים לקרוא את השירים ולחשוב:
מה הקשר בין האדם לאדמה המוצג בשיר?
האם כך אנחנו תופסים את הקשר הזה?
האם יש אפשרויות נוספות?
איפה הקשר בין אדם לאדמה בא לידי ביטוי בחיינו?

מפגש עם מקור:

עדיין בזוגות, נפנה לעיון במקור הבא שכתב עמוס קינן, בלי לתת רקע מקדים, ואפילו ללא שמו של הכותב:

“להבין את האדמה זאת אומרת מה לגדל, היכן ומדוע. כדי להבין את האדמה צריך קודם כל להסתכל על השמש ועל השמים, להסתכל ולבדוק את האדמה, לראות מה היא אוהבת - לא מה שאתה רגיל לו. רק אחרי שתבין מה היא אוהבת ומה היא רוצה ומה היא יכולה, ותתאים את עצמך אליה - לא אותה אליך - אתה יכול לבנות עליה את החיים שלך.

מי שמבין את האדמה יודע מאיזה חומר הוא מקים את ביתו, יודע כיצד הוא מקים את ביתו, יודע בתוך איזו צורה של יישוב הוא מקים את ביתו, יודע את גודל היישוב, יודע כיצד היישוב יושב על קווי הגובה, יודע כיצד הוא מתנהג עם השמש וכיצד הוא מתנהג עם הגשם.

כאשר חיים בלי הבנת האדמה, חיים בניכור גובר והולך אל האדמה, וכאשר חיים בניכור גובר והולך, נעלמת יום אחד גם אהבת הארץ...”

נבקש מהזוגות לסמן את המשפט מתוך הטקסט שמבטא את לב הדברים בעיניהם. נקרא יחד את המשפטים השונים שסומנו ואגב כך, נבקש לברר מה מבקש הכותב לומר לנו. נוכל לעשות זאת על ידי שאילת שאלות נוספות כמו:

- מה סדר הדברים ששרטט לנו כאן הכותב?
- מדוע לדעתכם כך הוא בונה את תהליך “הבנת האדמה” הזה?
- גם אתם מרגישים כך, כלפי היישוב שאתם מתגוררים בו?

כעת נפנה לצפייה משותפת בסרטון הבא:

<http://www.mkatif.org/Web/He/Katif/Mordimovies/2847.aspx>

לפני הצפייה, נחלק דף לצפייה מונחית, ובו שתי השאלות הבאות:

1. כתבו שמות של שתיים או שלוש תחושות שעולות בכם במהלך הצפייה בסרטון.
  2. מה היחס של מר בני יפת, הדובר בסרט, לאדמת הגוש, מתוך הדברים הנאמרים, מהמידע שניתן לנו לגביו בראשית הסרטון, ומתוך מה שניתן להבין בין הדברים?
  3. מה הייתם בוחרים לשאול אותו, לו הייתם מראיינים אותו על חייו בגוש?
- בתום הצפייה, ולפני שנגש לפתוח את השאלות שבדף לדיון כתתי, נשאל מי מהתלמידים מכיר את סיפורו של גוש קטיף. כהשלמה ודיוק למידע שימרו התלמידים, ניתן רקע כללי על הגוש, ועל ימי ההתנתקות, לטובת יישור הקו עם העובדות הקונקרטיות. למשל מכאן:

<http://www.mkatif.org/Web/He/Katif/History/Default.aspx>

לאחר מכן, נעבור על השאלות למחשבה שבדף הצפייה, נפתח אותן לדיון כתתי. נשים לב שבני יפת הוא אב שכול, ונציין את נקודת החשיבות הנוספת של חלקת אדמה מסוימת עבורו. במהלך הדיון, נכתוב על הלוח מילות מפתח שנאמרות בו לגבי היחס לאדמה. לסיכום הדיון, נוסיף קומה חדשה על הדברים, נחלק ונקרא יחד את דבריו המופלאים של הרב קוק: "החקלאות, הלא היא אצל כל העמים רק גורם כלכלי חיוני פשוט. אבל העם אשר הנושא שלו כולו הוא קודש קדשים, וארצו ושפתו וכל ערכיו כולם קודש הם... - הרי גם חקלאותו כולה היא ספוגת קודש. והקודש הזה שביסוד החקלאי מובלט הוא על ידי זה שחגיגת ראשית הקציר - העומר - עולה הוא למדרגת עבודת הקודש היותר עליונה, והקרבת המקודש עימו הוא קרבן ציבור שדוחה את השבת." (מאמרי הראי"ה ח"א עמ' 179)

נבקש מהתלמידים לסמן אצלם מילת מפתח אחת בדבריו של הרב קוק, שמוסיפה פן חדש ליחס לאדמה, שבדברים הקודמים שקראנו לא התקיים.

אחרי שנסביר את הדברים ברובד המילולי הפשוט,

נשאל מספר שאלות העמקה:

- מה לדעתכם ההבדל בין הבנת האדמה, או אהבת האדמה, שמדגיש קינן, ובין הקודש הספוג באדמה, שעליו מאיר הרב קוק בדבריו?
- האם אדם מתייחס אחרת לאדמה בכל אחת מהגישות?
- האם אתם מצליחים לחשוב על מצוות הקשורות באדמה, שהופכות את החלקאות העברית לאחרת מחקלאות "רגילה"?
- במה מוסיף הקודש על עבודת האדמה?

אפשרות ראשונה להפנמה:

נזמין את התלמידים לצאת לחצר בית הספר ולמצוא שם מקום (משמעותי, לא זניח) שיש בו אדמה אמיתית ולהתבונן בו. לחיפוש הזה נצייד אותם בדף ובו ההנחיות הבאות:
ציירו את חלקת האדמה שבחרתם, או תארו אותה במלים בפירוט ובתשומת לב גדולים, באופן כזה שגם מי שלא ביקר שם מעולם יוכל לדמיין אותה במידה מסוימת לפחות.
נסו לשים לב למשל:
האם צומח שם משהו?
האם לדעתכם האדמה שם במקור, או שהביאו אותה לצורך משהו?
מה היה קורה לו היו מרצפים את האדמה הזו, האם משהו היה נעלם או סוכל ממעשה כזה?

אפשרות שניה להפנמה:

לצורך עיבוד ההבנה שנבנתה עד כה, מתחילת השיעור, נחלק חימר לכל תלמיד, ונבקש ליצור ממנו מרחב, שייענה לכותרת "חלקת אדמה אהובה".
את המרחב עליהם ליצור מחימר בלבד, (ניתן לשלב גם מים כחלק מתהליך העבודה).
עליהם לחשוב על מקום קונקרטי ולא מופשט, שהאדמה היא חלק משמעותי בו, והוא זכור להם היטב או שמהווה חלק משמעותי מחייהם גם עכשיו. (גינה קהילתית, חצר הבניין, מקום בדרך לבית הספר, חצר בית הספר, מקום אליו מרבים לנסוע במשפחה שלהם, הבית של סבא וסבתא בכפר וכו' וכו')
כעת עליהם לנסות לתאר אותו באופן הטוב ביותר. גם אם התיאור לא יהיה דומה למציאות, השאיפה היא להעביר תחושה או רמז מהמקום שניתן לבטא באמצעות החומר.
אגב המלאכה נבקש מהם לשים לב, למשל,

- האם יש דברים שאתם רוצים עשות וליצור בחימר והוא לא נענה לכם?
- האם למדתם משהו על אופן העבודה בחימר?
- מה מייחד חימר מחומרים אחרים כמו גבס, פלסטלינה? מאיזה מקור הוא מופק?
- האם יש לזה משמעות ביצירה שלכם?

נתבונן יחד בשלל "המקומות האהובים" שיצרו התלמידים. נבקש מכל תלמיד לספר בשניים שלושה משפטים על המקום שיצר, ועל התחושה שביקש להעביר באמצעות החומר.
נשאל:

- נסו לדמיין את חייכם ללא האדמה האהובה הזאת. אתם מצליחים?
- מה יחסר לכם במיוחד?

אפשרות א- חן המקום

בדברים שקראנו של עמוס קינן, בתחילת השיעור, יש קריאה לבני האדם, להכיר את האדמה שעליה הם יושבים. כשצפינו בסרטון, ובמפגש עם תולדות הגוש, פגשנו קרבה מיוחדת לאדמה, שאפיינה מאד את אנשי גוש קטיף. האהבה לאדמה היא חלק משמעותי מאד מאהבת הארץ, ובלעדיה, החיבור לארץ נעשה רופף יותר ותלוש. נזמין את התלמידים לבחור מקום אחד שהם מאוד אוהבים בארץ, ולכתוב עליו לשאר הכיתה. בכתיבתם עליהם לשים לב לדברים הבאים: שם המקום, תיאור של המקום, דרכי הגעה, מה הנקודה האהובה עליכם במקום ומדוע, המלצות ומחשבות נוספות במקום הזה. ניתן להציג את הפרויקט כעבודות הגשה קצרות מודפסות בבית הספר, או בפלטפורמה מתוקשבת.

אפשרות ב- מחזירים לאדמה

הקשר עם האדמה נותן לנו הרבה, מה אנחנו נותנים לה? יש לנו אפשרות להשיב ולהחזיר ובכך להיות חלק נוסף מהאדמה, מבניית האדמה.. נזמין את התלמידים להקמת קומפוסט ברחבת בית הספר. הסברים על הכנת קומפוסט.

אמא אדמה

יענקל'ה רוטבליט

היא תביט אלי טובה וחכמה
כמו בכך השב הביתה מן הדרך
תחבק אותי אליה בנשימה חמה
אמא אדמה.

היא תגיד - "אתה עייף מן המסע
אל תפחד אני חובשת את פצעך"
היא תיקח אותי אליה כשאקרא בשמה
אמא אדמה

היא תביט אלי טובה וחכמה
היא שקטה כל כך וכמו תמיד סולחת
תחבק אותי אליה בנשימה חמה
אמא אדמה.

אדמה

אהוד מנור

אדמה, אני קשובה לקולך.
אדמה, תמיד ולאן שאלך.
אדמה, השביל בו אפסע הוא שבילך,
אמא אדמה.

אדמה, רגלי מהלכות יחפות.
אדמה, פנייך חמות ועוטפות.
אדמה, עיניים חומות בי צופות,
אמא אדמה.

הן באתי ממך, מחיקך, אדמה,
ואת עתידה לשכך - אדמה
את כל כאבי, את לילותי, את ימי,
עולם ומלואו לך מודה - אדמה
ואנו עצי השדה - אדמה
ממך ואלייך אם כל חי, אמצוני.

אדמה - נותנת פריה לכולם.
אדמה - טובה ותמימה לעולם.
אדמה - למדי נא את בנך האדם.
אמא אדמה.

בן אדמה

ר' יהודה הלוי ספרד / מאה 11-12

בן אדמה יזכר במוֹלָדָתוֹ	כי לעת קץ ישוב ליוֹלָדָתוֹ
קום וְהַצֵּלַח אִמְרוּ לְכֵן חֲמֵשׁ בֵּין שְׂדֵי אֵם יִשְׁכַּב וְאֵל יִמָּשׁ	מֵעֲלוֹתָיו עוֹלִים עֲלוֹת שָׁמֶשׁ צוֹאֲרֵי אֵב יִקַּח לְמִרְכַּבְתּוֹ
מֵה תֵאִיצוּן מוֹסֵר לְכֵן עֶשֶׂר דָּבְרוּ לוֹ חֵן וְיִתְבַּשֵּׂר	עוֹד מֵעַט קֵט יִגְדֵל וְיוֹסֵר שֶׁעֲשׂוּעָיו יוֹלְדָיו וּמִשְׁפָּחָתוֹ
מֵה נְעִימִים יָמִים לְכֵן עֶשְׂרִים בֶּז לְמוֹסֵר לוֹעֵג לְקוֹל מוֹרִים	קַל כְּעֹפֵר דּוֹלֵג עֲלֵי הָרִים יַעֲלֵת חֵן חֲבָלוֹ וּמִלְכָּדָתוֹ
בֵּן שְׁלוֹשִׁים נָפַל בְּיַד אִשֶּׁת אֶלְצוּהוּ סָבִיב בְּנֵי קִשְׁתֹּ	קָם וְהִבִּיט הֵנוּ בְּתוֹךְ רִשְׁתֹּ מִשְׁאַלוֹת לֵב בְּנָיו וְלֵב אִשְׁתּוֹ
נַע וְנִכְנַע מִשִּׁיג לְאַרְבָּעִים רָץ לְדַרְכּוֹ וַיַּעֲזֹב רַעִים	שָׁשׁ בְּחֻלְקוֹ אִם רַע וְאִם נְעִים עַל עַמְלוֹ יַעֲמֵד בְּמִשְׁמֶרְתּוֹ
בֵּן חֲמֵשִׁים יִזְכֹּר יָמֵי הַבָּל בֶּז בְּעֵינָיו אֵת כָּל יִקָּר תַּבֵּל	יֶאָכֵל כִּי קָרְבוּ יָמֵי אֲבָל כִּי יִפְחַד פֶּן קָרְבָה עֵתוֹ
שְׁאֵלוּ מֵה הִיָּה לְכֵן שְׁשִׁים כִּי שָׂרִידָיו דָּלִים וְנִחְלָשִׁים	אִין בְּעֵצָיו בָּדִים וְשָׂרְשִׁים לֹא יִקוּמוּן אִתּוֹ בְּמִלְחָמָתוֹ
אִם שְׁנוֹתָיו נִגְעוּ אֵלַי שְׁבָעִים רַק לְמִשְׁאָה יִהְיֶה עֲלֵי רַעִים	אִין דְּבָרָיו נִרְאִים וְנִשְׁמָעִים מֵעַמָּס עַל נִפְשׁוֹ וּמִשְׁעֲנָתוֹ
בֵּן שְׁמוֹנִים טָרַח עֲלֵי בְּנָיו בּוֹז וְלַעֵג לְבָנוֹ וְלִשְׁכָּנָיו	אִין לְכָבוֹ עֲמוֹ וְלֹא עֵינָיו רוֹשׁ בְּכוֹסוֹ גַּם לַעֲנָה פָתוֹ
אַחֲרֵי זֶה כָּמֵת יִהְיֶה נֶחֱשֵׁב אִין בְּלַפּוֹ רַעִיוֹן וְלֹא מִחֻשָּׁב	אַשְׁרֵי אִישׁ נֶחֱשֵׁב כְּגַר תּוֹשֵׁב רַק בְּאַחֲרִית נִפְשׁוֹ וּמִשְׁכָּרְתּוֹ

ילדי האדמה

יום טהרלב

האדמה נושאת פיריה כמו לפני שנים
אוגרת את ימי הדבש בצל הבוסתנים
הילדים גדלו מהר באור ובחמה
ואני לאט חוזר לי אל האדמה.

אשא עיני אל ההרים, אל זוהר העבים
אך רגלי עודן שתולות בתוך הרגבים
שיבולת, פרח ופרפר ורחש הקמה
איש לא יקח אותי מכם ילדי האדמה.

האדמה הטובה החמה
הפשוטה התמה
החוזרת על עצמה
לחיות ולמות בין משעוליה
ללכת איתה, ללכת אליה
לשוב הביתה, לשוב אל ההתחלה

עת חלומי ישא אותי גבוה וכחול
רגלי על פני האדמה, עוד מבקשות
משעול
זרועות השמש והגשם עטו על גבי
ואיני יכול לשמוע את הלמות ליבי.

בין הסלעים והקוצים וכל פרחי הבר
אזרום, אזרום לי בנתיבי הטל והמטר
קרוב, קרוב לשורשים לתום ולעוצמה
בין גבעולי האושר של ילדי האדמה.

האדמה הטובה החמה...

מתוך למוד פני הקרקע למדנו לדעת את גופנו שלנו

רבקה מרים

מתוך למוד פני הקרקע למדנו לדעת את גופנו שלנו.
בטן של סרק. בטן של פרי.
הנוף, כמו גופנו, חולה וכריא.
הנוף, כמו גופנו, נזקק לשאר, לעונה.
גופנו שעל הקרקע שכוב, שאלה שואל
ומיד הארץ עונה.
עוד בטנם פינו נספיק בשאלה לפתח
מתוך טבורנו כבר עולה תאנה

'מתוך למוד פני הקרקע למדנו לדעת את גופנו שלנו' מתוך: אבי ציווני לא למות עמוד 76